

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ТЕОРІЯ ЕНДОГЕННОГО ЗРОСТАННЯ

Економічні перетворення, які почалися в Україні з моменту здобуття її незалежності та, які відбуваються сьогодні, мають на меті інтеграцію (проникнення, зближення) українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків.

Значущість таких зв'язків у розвитку країн постійно зростає, оскільки країна, як економічна система є відкритою та не може ефективно функціонувати у замкненому просторі. Це підтверджується її участю у СРСР з його поступовим розпадом та занепадом, коли економічна система розірвала коло замкненості та розділилася на окремі самостійні одиниці на шляху до нового розвитку.

Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» з'явилося в Україні з початком економічної реформи 1987 р., коли почалася поступова відміна монополії держави (на той час УСРСР) на здійснення будь-яких економічних операцій (у тому числі й зовнішньоекономічних), наданні підприємствам права самостійного виходу на зовнішні ринки. Після проголошення в 1991 р. незалежності України були здійснені заходи, спрямовані на суттєву лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності в країні, розширення прав підприємств і організацій у цій сфері. У цей період прийняті важливі законодавчі акти, зокрема, Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (1991 р.), «Про митну справу в Україні» (1991 р.), «Про єдиний митний тариф» (1992 р.), "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" (1994 р.) тощо.

У складі колишнього СРСР економіка України розвивалася, майже не беручи участі в міжнародному поділі праці, а міждержавні господарські зв'язки були відсутні майже повністю. Слабка включеність України у міжнародний поділ праці не тільки не відповідала її національним інтересам, але й суперечила їм, оскільки залишала економіку країни поза розвитком світових продуктивних сил і провідними напрямками сучасної науково-технічної революції, що спричиняє її виштовхування ще до проголошення Україною незалежності на узбіччя світового економічного прогресу. А в той же час, масштаби світового господарства значною мірою залежать від стану міжнародних відносин країн світу. Основою таких відносин та налагодження співробітництва є зовнішньоекономічні зв'язки та зовнішньоекономічна діяльність.

Згідно ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», сутність поняття полягає у наступному – це діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів, побудована на взаємовідносинах між ними та має місце як на території України, так і за її межами. Розвиток ринкових відносин в Україні передбачає її відкритість і інтеграцію в світове господарство. Про це свідчить політика нашої держави та її об'єктивні закономірності розвитку.

Світові тенденції показують, що країни з кожним роком торгують між собою все активніше. Якщо 1991 р. частка торгівлі у світовому ВВП становила 19%, то у 2017 р. зросла до 37%. Це вчергове підтверджує думку про те, що жодна країна не здатна ізолюватися від сусідів та забезпечувати усіма товарами та послугами себе самостійно. Навіть Північна Корея у 2017 р. експортувала продукції на 1,7 млрд дол. та імпортувала – на 3,4 млрд дол. І хоча в основному через кордон фізично рухаються товари, частка послуг – зростає [1]. У 1991 р. частка послуг в світовому експорті складала 21%, а у 2017 р. – 23%. На перший погляд, такий темп зростання є несуттєвим за такий проміжок часу. Але у грошовому вираженні – на 4,5 трлн. дол. [2].

Розвинуті країни світу, що мають багаторічний досвід, зайняли свої місця у міжнародному поділі праці та є світовими експортерами спеціалізованих товарів: Франція забезпечує 30% світового експорту вина, Китай – 47% іграшок, ігор та спортивного реквізиту, Німеччина – 20% легкових авто, Італія – 30% пасти, Швейцарія – 42% годинників, Норвегія – 34% свіжої риби. Україна також має свою позицію – 39% експорту соняшникової олії. Україна є залежною від торгівлі з іншими країнами. Закриття кордонів торговими партнерами стало би катастрофою для будь-якої економіки, проте Україна більш залежна від експорту та імпорту, ніж, наприклад, Німеччина, Канада, Китай чи США [2].

Аналіз географічної структури ЗЕД України у 2018 р. показав, що країни ЄС займають 42,1% експорту та 41,6% імпорту; країни СНД – 14% експорту та 23,1% імпорту, інші країни – 43,9% експорту та 35,3% імпорту. Аналіз товарної структури експорту України показує, що Україна посідає 1-е місце у рейтингу експортерів соняшникової олії, 3-є – шпалер, 5-те – меду, 11-е – горілки, 17-е – частин локомотивів та вагонів. Щодо імпорту, то Україна – на 3-му місці у світі за імпортом ядерного палива, 6-

му – сала, 6-му та 10-му – сільськогосподарських машин (на різних позиціях в імпорті різних видів машин) [1].

У 2018 р. Україна експортувала на 59 млрд дол. (порівняно з 82 млрд дол. – у 2008 р.), а імпортувала — на 70 млрд дол. (порівняно з 97 млрд дол. – у 2008 р.). Подальше зростання обсягів зовнішньої торгівлі має ефективно поєднати можливості країни та вимоги світового ринку – як щодо експорту, так і щодо імпорту. Неможливо та недоцільно відмовлятися повністю від імпорту, оскільки конкуренція позитивно впливає на ціну та якість продукції [1].

До 1980-х років у світі для визначення економічного зростання застосовувалися екзогенні моделі, що розглядали науково-технічний прогрес як екзогенний – зовнішній по відношенню до економіки процес, який залежить в основному лише від затраченої праці та використаного капіталу. Такий підхід не включав відмінності в рівнях і темпах економічного розвитку та вплив науково-технічного прогресу, без якого неможливий сучасний розвиток економіки. Однак сам науково-технічний прогрес був представлений у рамках неокласичних моделей здебільшого лише як деякий аргумент виробничої функції. Справжнім проривом кінця ХХ ст. було впровадження нових підходів до побудови моделей економічного зростання, що передбачали ендогенні (технологічні) зміни в економіці [3].

Теорія ендогенного зростання Нобелівського лауреату 2018 р. П. Ромера наголошує, що людський капітал і ринки пов'язані з технічним розвитком і економічним зростанням, та є універсальною, що працює не лише в сучасній економіці. П. Ромер зауважує, що нововведення і винаходи завжди спричиняють та економічне зростання ще з давніх часів (появи бронзи як вдала інновація поширилася та стала фактором розвитку всієї людської цивілізації). Це показує, що використання ресурсів можна завжди робити у кращий спосіб. Крім того, сучасні глобальні проблеми людства щодо ресурсних обмежень та вичерпності, мають призвести до усвідомлення та вирішення шляхом інвестування людського капіталу для активізації інновацій. Наявність геніальних ідей і людського потенціалу та інноваційного середовища є недостатнім для довгострокового зростання економіки. Важливим є розроблення механізму («як», «де» і «коли») геніальні ідеї зможуть бути втілені у кінцевий продукт. Крайнім таким «майданчиком» є ефективний ринок, який перетворить ідею на вартість [4].

Кожна країна та її національна економіка через низку історичних соціально-економічних причин має свою специфіку («менталітет») способу господарювання, що в сукупності перетворює світову систему на глобальну фабрику ідей. Як різні механізми мають свої переваги та недоліки залежно від мети використання, такі і різні ринки можуть виробляти різні ідеї. Для підвищення ефективності глобальної системи важливим є обмін інформацією, яка у ХХІ ст. стала п'ятим «класичним» фактором виробництва.

Подібно людського мозку, в якому нова інформація призводить до формування нових нейронних зв'язків та мереж, обмін досвідом та інформацією щодо технологій та інновацій у світі призведе до швидшого та ефективнішого зростання світової системи.

Ще одним постулатом теорії ендогенного зростання є твердження про те, що виграє суспільство, що не боїться ухвалювати різні рішення. Якщо є декілька варіантів розвитку і суспільство відмовляється від деяких з політичних, релігійних чи інших заборон та вподобань, то це може призвести до воно може вибору неоптимального варіанту. Або коли за залишковим принципом обирати нічого не залишиться, то, на думку П. Ромера, країну та суспільство очікує стагнація. Виходом при цьому є налагодження зв'язків.

Продуктивність праці може зростати при наданні можливості людині працювати в команді, обмінюватися досвідом. Для цього має бути створена державами середа вільного переміщення людей для спілкування, вивчення культури, науки та економіки різних країн та націй. Це дасть можливість створити неможливі раніше команди (утворити нові нейронні зв'язки), які будуть здатні продукувати неочікувані рішення, що можуть забезпечити довгострокове зростання економіки [3]. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність країни стає важливим важелем налагодження зв'язків та розвитку економіки. Оскільки, виходячи з розглянутої теорії, інноваціям сприяє обмін інформацією, то поступовими або поступово-паралельними процесами розвитку економіки України має стати активізація якісних зовнішньоекономічних зв'язків та інноваційної діяльності. Розвиток науки та наукові дослідження дозволять розвиватися економічній системі.

Література:

1. Як та з ким торгує Україна - все, що потрібно знати про експорт та імпорт. URL: <https://vezha.net.ua/economy/yak-ta-z-kim-torguye-ukrayina-vse-shho-potribno-znati-pro-eksport-ta-import/> (дата звернення 29.03.2020).
2. Експорт – імпорт України – гід по зовнішній торгівлі. Банк Південний. 2019. URL: https://businessviews.com.ua/ru/get_file/id/eksport-import-2019.pdf (дата звернення 01.04.2020)
3. Лось В.О., Рак В.В. Аналіз ендогенного економічного зростання на основі моделі Поля Ромера. *Економіка та держава*. №8. 2010. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2010/11.pdf (дата звернення 28.03.2020)
4. Як інновації впливають на економіку: роз'яснюємо теорію Нобелівського лауреата. Business Views. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/jak-innovaciji-vplivajut-na-ekonomiku-rozjasnjujemo-teoriju-nobelivskogo-laureata-1910/> (дата звернення 29.03.2020)